

Удалова Лариса Давидівна,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4542-5902>

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ
«ДЖЕРЕЛА ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ»,
ПІДГОТОВЛЕНУ АВТОРСЬКИМ КОЛЕКТИВОМ
ДОНЕЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ: С. С. ВІТВИЦЬКИМ,
О. О. ВОЛОБУЄВОЮ, Д. В. ДАВИДОВОЮ,
ЗА ЗАГАЛЬНОЮ РЕДАКЦІЄЮ ДОКТОРА
ЮРИДИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА
С. С. ВІТВИЦЬКОГО**

Важливим завданням на шляху становлення правової держави є зміцнення законності, забезпечення дотримання прав людини під час кримінального провадження. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Уся діяльність державних органів, у тому числі й у сфері кримінального судочинства, має бути спрямована на захист прав і свобод людини. Потерпілому від кримінального правопорушення гарантується вільний доступ до правосуддя та компенсація заподіяної шкоди. Особа, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, може бути визнана винною і покарана тільки за умови дотримання таких правових положень, як презумпція невинуватості, забезпечення їй права на кваліфіковану юридичну допомогу тощо. У сучасних умовах наука кримінального процесу покликана здійснити, з-поміж вирішення й інших питань, комплексні дослідження проблем доказового права з метою більш повного з'ясування гносеологічних основ окремих його категорій і понять, розкриття їх змісту, розв'язання дискусійних питань, пов'язаних як з урегульованістю інституту доказового права в Кримінально-процесуальному кодексі України (далі – КПК України), так і застосуванням його положень на практиці. Зазначені обставини свідчать про актуальність теми монографії.

Авторським колективом у процесі дослідження використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пошуку, що є характерними для досліджень у галузі кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності, у тому числі: формально-юридичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, соціологічний та інші. Комплексне опрацювання, системний аналіз процесуальних норм, що спрямовані на вирішення такого завдання, як дослідження інституту джерел доказів у кримінальному процесі України дало можливість авторам сформулювати власні наукові положення, що відзначаються достовірністю, та аргументувати низку важливих положень, які характеризуються науковою новизною, впливають на формування нової моделі кримінальної процесуальної діяльності в цілому, підвищують ефективність застосування норм, що регулюють правовідносини під час збирання, перевірки та оцінки джерел доказів у кримінальному провадженні.

У передмові переконливо обґрунтовано вибір теми монографічного дослідження, її актуальність і значущість, проаналізовано стан наукової розробки проблеми, її науково-теоретичне підґрунтя, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження. У трьох розділах монографії повно та всебічно розкрито її предмет відповідно до вимог наукової методології, що свідчить про науково обґрунтовану архітектуру роботи.

У першому розділі «Загальна характеристика джерел доказів у кримінальному процесі України» проаналізовано стан наукової розробки питань, пов'язаних з історичним розвитком кримінального процесуального законодавства України, станом наукового розроблення питань щодо доказів та їх джерел у вітчизняному кримінальному процесі. Авторами виділено основні історичні віхи розвитку кримінального процесуального законодавства, що вплинули на формування інституту доказів та їх джерел: 1) період Київської Русі; 2) польсько-литовське правління на українських землях та епоха козацтва; 3) період царської Росії до прийняття Статуту кримінального судочинства (до 1864 р.); 4) період чинності в царській Росії Статуту кримінального судочинства 1864 р.; 5) радянський період (прийняття КПК 1922, 1923, 1927, 1960 рр.); 6) пострадянський дореформений період кримінально-процесуального законодавства України (1991–2012 рр.); 7) період реформування кримінального процесуального законодавства України (від набуття чинності КПК України 2012 р. і дотепер).

Обґрунтованим і практично значущим є висновок авторів про те, що в чинному КПК України сформовано гібридну концепцію кримінального процесуального доказування, якій притаманні риси, властиві як романо-германському, так і англо-американському кримінальному процесу. Заслугує на підтримку думка авторського колективу щодо доцільності використання терміна «інформація» як підґрунтя для формування поняття «докази». Цікавою є пропозиція щодо концепції правового регулювання інституту доказів у вітчизняному законодавстві, що передбачає відмову від легальної дефініції доказів з одночасним законодавчим закріпленням вимог до них та їх джерел. Аргументованими й практично значущими є положення, що стосуються визначення інформаційних, семантичних і прагматичних властивостей джерел доказів, якими є ентропія, тезаурус, цінність.

У другому розділі «Теоретичні і практичні аспекти джерел доказів у кримінальному судочинстві України» здійснено аналіз дискусійних питань і запропоновано авторське розв'язання проблем теоретичного та практичного характеру щодо окремих джерел доказів. Заслугують на підтримку, вважаються обґрунтованими й слушними в цьому розділі роботи такі основні положення, висновки та пропозиції, які стосуються показань як доказу в кримінальному провадженні. Авторами доведено, що показання як доказ за своєю сутністю є інформацією, яка може бути отримана не лише під час допиту, а й під час проведення інших слідчих (розшукових) дій. Обґрунтованими і практично значущими є положення, що стосуються класифікації предмета показань залежно від джерела доказів на: загальний (інформація, що має значення для кримінального провадження та щодо якої може бути допитаний кожен суб'єкт, що має право або обов'язок давати показання); спеціальний (інформація з особливим правовим статусом, отримана від суб'єктів, які нею володіють); індивідуальний (інформація, яка характеризується особливостями індивідуального, тобто особистісного, сприйняття та передачі під час допиту конкретною особою щодо

відомого їй кола обставин, що мають значення для кримінального провадження). Цікавою є пропозиція авторів щодо розмежування таких понять, як «допит» та «опитування», «показання» та «пояснення». Автори доводять, що винятковість визнання допустимим доказом показань із чужих слів зумовлюється суто неможливістю отримання інформації, що має істотне значення для кримінального провадження, із першоджерела. Заслуговує на підтримку авторське визначення показань із чужих слів, якими є відомості, надані в усній письмовій або іншій формі щодо обставин, які мають значення для кримінального провадження та ґрунтуються на інформації, що міститься в документах або отримана від іншої особи, допит якої є неможливим.

У третьому розділі «Докази та їх джерела в законодавстві зарубіжних країн» розглянуто кримінальне процесуальне законодавство іноземних країн у частині доказів та доказування, що належать до романо-германської та англо-американської правових систем. Автори доводять, що держави, для яких притаманне прецедентне право, мають менш формалізовані, більш гнучкі процесуальні правила та вимоги до доказів і їх джерел. Внесення до чинного КПК України офіційного поняття «докази» та визначення переліку джерел доказів пов'язане з історичними аспектами формування кримінального процесуального законодавства України.

У післямові авторами визначено загальні підсумки наукового дослідження, сформульовано основні положення, що становлять зміст роботи, та пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Отже, аналіз монографії «Джерела доказів у кримінальному процесі України», підготовленої авторським колективом Донецького державного університету внутрішніх справ: С. С. Вітвіцьким, О. О. Волобуєвою, Д. В. Давидовою, дає підставу констатувати, що робота є цілісним і завершеним дослідженням, яке є актуальним як для науки кримінального процесуального права, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності, так і для використання у практичній діяльності.